

MÁ ANGELOLOGIA EMPIRICKÝ PÔVOD? RELIGIONISTIKA NA PRAHU NOVÉHO ROZMERU

Emil Páleš

Doterajšie teórie o pôvode náboženstva a vzniku bohov

V atmosfére triumfujúceho materializmu 19. storočia zakladatelia religionistiky otvorene vykladali náboženstvo ako sebaklam. Domnievali sa, že predstavy o duši a bohoch vznikli naivnou interpretáciou obsahu snov alebo halucinácií po požití drog (Tylor). Viera vraj vzniká z nepochopenia a neschopnosti archaického človeka vysvetliť si prírodné fenomény (Marx). Kognitívnu chybu magického analogického myslenia, ktoré sa domnieva, že podobné predmety na seba kauzálne pôsobia (Frazer). Príbehy o bohoch vznikli mýtizáciou historických udalostí (Graves) alebo spredmetnením spoločenských vzťahov a inštitúcií (Durkheim). Boli vytvorené na to, aby plnili určité sociálne a hospodárske funkcie (Malinowski, Redcliff-Brown). Podľa Müllera náboženstvo vzniká „chorobou jazyka“ – postupnou deformáciou významu jazykových štruktúr.

Šturkturalisti vysvetľovali totemy a podobné numinózne entity ako arbitrárne znaky, ktorých úlohou nebolo ničो znamenať, ale len odlišiť kmene medzi sebou (Lévi-Strauss). Difuzionisti tematizovali božstvá len ako konštrukty prevzaté počas sťahovania a kultúrnej výmeny od susedných národov (Ratzel, Frobenius). Ďalší vysvetľovali náboženstvo ako odpoveď na ľudskú potrebu zmysluplnosti (Heller) a potrebu transformovať neusporiadanosť a chaos sveta na usporiadanosť a poriadok (Luhmann). Freud sa na náboženstvo díval ako na kolektívnu neurózu v dôsledku oipovského komplexu. Vzniklo ako psychologický mechanizmus potlačovania strachu alebo sublimáciou sexuality.

Všetky tieto teórie majú jedno spoločné: bohovia sú výtvorom ľudí. Ľudia si ich vytvorili omylom alebo cielene pre nejaký účel. Nezávisle od človeka však neexistuje žiadna skutočnosť, ktorá by zodpovedala predstavám božstiev. Inak povedané: proroci a náboženski zakladatelia boli napospol obeťami sebaklamu, ak neklamali vedome.

Fenomenológia náboženstva

V 20. storočí nastal odklon od redukcionizmu. Hermeneutika a fenomenológia začali rešpektovať náboženskú výpoveď ako svojbytné posolstvo, ktoré sa nedá vždy zredukovať na iné, mimonáboženské príčiny. Sociológia náboženstva, geografia náboženstva, psychológia náboženstva môžu byť len pomocnými disciplínami religionistiky, skúmajúcimi včleňovanie náboženských momentov do iných sfér bytia; ich vzájomnú interakciu a prispôsobovanie. Porovnávacía religionistika si vytýčila za cieľ nezaujate pretriediť obrovské množstvo náboženských odkazov, identifikovať podstatné znaky až k destilácii čistých typov, podôb (eidos), ktoré sa často opakujú.

O pôvode a podstate týchto podôb sa teraz mlčí. Čo je príčinou podobnosti v morfológii náboženských predstáv národov sveta? Je to vrodená podobnosť mozgových štruktúr? Rozšírili sa podobné mýty, symboly a idey po svete migráciou? Alebo sa tvorili nezávisle odporovaním podobných motívov z okolitej prírody?

Fenomenológia necháva dvere otvorené aj možnosti, že tieto podoby boli skutočne inšpirované duchovným svetom. Túto možnosť však považuje za vedecky neskúmateľnú. Religionistika tak prešla od materializmu k agnosticizmu. Otázka pôvodu náboženstva bola vyškrtnutá z agendy. Avšak tvrdenia religionistov, že „*religionistika sa nezaobera skutočnosťou existencie Boha... ale vyjadruje sa k tomu, ako vznikali predstava a pojem Boha*“ sú sporné samy v sebe.¹ Ako prvá predsa musí zaznieť otázka, či tieto predstavy nevznikali tak, že sa ľuďom skutočne zjavujú duchovné bytosti, a ak áno, tak potom sú všetky pokusy vysvetliť túto skutočnosť inak mylné. Nie je možné, aby sa nejaká veda pravdivo zaoberala svojím predmetom, keď sa odmieta zaoberať jeho podstatou. Musela by ustrnúť na úrovni deskriptívnej vedy a rezignovať na vysvetlenie (erklären) i porozumenie (verstehen) svojmu predmetu.

Časové vzorce v dejinách zjavenia. Vlny tvorivosti

Eliadeho fenomenológiou dejín náboženských predstáv a ideí vyvrcholil doterajší vývoj v religionistike.² Ukážeme, že ďalší krok v metodológii je nielen možný ale aj nevyhnutný. Nútia nás k tomu novoobjavené fakty, ktoré sa nedajú viac zamlčovať a skreslovať, ale je potrebné vyvodíť z nich patričné dôsledky. Je to predovšetkým objav, že dejiny zjavenia nie sú náhodné, ale majú svoj časový poriadok. Ak zoradíme na časovú os v celosvetovom meradle všetky dostupné správy o zjaveniach vyšších bytostí, nie sú rozložené náhodne, ale

¹ Horyna, B.: *Úvod do religionistiky*. ISE, Praha, 1994, s. 27.

² Eliade, M.: *Dejiny náboženských predstáv a ideí I-III*. Agora, Bratislava, 1995.

tvoria nenáhodnú, usporiadanú štruktúru. Kňazi, proroci a králi podávajú správy o snoch, vnuknutiach a zjaveniach, v dôsledku ktorých povyšujú určité náboženské, štátnické, etické a estetické idey, symboly a kulty božstiev. Často sa to deje súčasne a nezávisle od seba na viacerých miestach na zemi.

Najznámejším príkladom takejto synchronicity je Jaspersova axiálna epocha.³ Okolo roku 600 pr. Kr. sa v Grécku, Perzii, Indii, Číne objavili mudrci, veľkí náboženski zakladatelia a myslitelia. Nevediac jeden o druhom hlásali podobné hlavné myšlienky. Väčšina z nich uvádza duchovnú inteligenciu Slnka ako zdroj svojej inšpirácie (pod rôznymi menami ako Michael, Apollón, Súrja, Ahura Mazda) a obsahová náplň ich učení vskutku zodpovedá solárnej ideológii (zrod sebareflexie, sloboda a zodpovednosť jednotlivca, stredná cesta, úsilie o syntézu, bdenie, víťazstvo nad nižšou prirodzenosťou).

Súhlasne s centrálnou duchovnou hodnotou sa premieňajú všetky politické, ideové a estetické štruktúry spoločnosti (demokracia, logická racionalita ako kritérium pravdivosti, rozkvet filozofie, vertikálna a lineárna architektúra, svetelné motívy v dekorácii). Komplexnú premenu kultúry v axiálnej epoche nemožno vyjadriť stručnejšie a zároveň obsažnejšie než tak, že duchom tejto epochy bol pravzor Slnka.

Tie isté duchovné námety i otázky a to isté kultúrne tvaroslovie sa v rôznych obmenách objavili aj okolo roku 300, 800, 1300 – opäť paralelne a nezávisle v rôznych civilizáčnych okruhoch. Vracali sa v určitom rytme od samého začiatku dejín, počínajúc prvým slnečným hrdinom Gilgamešom okolo 2700 pr. Kr.

V „Angelológii dejín“ sme predložili dôkazy, že synchronicity a periodicity v dejinách nie sú výnimkou, ale pravidlom.⁴ Sú ich stovky a týkajú sa všetkých oblastí tvorivosti (náboženských kultov, umení, vied, politických ideí). Platí, že ak má niekto nejakú tvorivú inšpiráciu, so štatisticky významnou spoľahlivosťou môžeme očakávať, že podobnú inšpiráciu budú mať aj na iných miestach na zemi v tej istej chvíli a tiež že analogická vlna tvorivosti tu bola už o 500 rokov skôr a príde aj o 500 rokov neskôr.

Tvorivá inšpirácia ľudstva vykazuje časovo a územne globálnu zákonitosť, ktorá je nadkonfesionálna a nerešpektuje ani rozdiel medzi sakrálnym a profánnym. Sledujme napríklad faraónov, ktorí si zvolili trónne mená odvodené od egyptských bohov vojny. K povýšeniu Sutecha dochádzalo v pravidelných odstupoch každých 500 rokov. A tento rytmus pokračuje aj po zániku Egypta. Včleňujú sa doň kresťanskí svätci, ktorí sa preslávili chrabrosťou a zobrazujú ich v zbroji. Posledná kulminácia tohto rytmu sa odohráva už len v nenáboženskom kontexte: v 20. storočí sa na čelách štátov objavujú muži v uniformách, vojenski vodcovia, kult silnej vôle a agresívne ideológie.

Spočítajme všetkých egyptských faraónov, ktorí sa pokladali za synov bohyně lásky. V ich rytme prichádzajú stredoveké kresťanské svätice milosrdenstva a súcitu a ich ikonografickým symbolom je prastarý symbol Inanny-Afrodity – ruža. Pápeži ich kanonizujú bez ohľadu na ich kontinuitu s pohanstvom. V novoveku ten istý rytmus naberá prevažne sekularizovanú podobu romantizmu.

Divadlo je svetská forma, ktorá sa vyvinula z dionýzií a divadelná tvorba dodnes (celosvetovo) kulminuje v rytme niekdajších lunárnych kultov. Slávni chemici, ktorí vytvorili modernú chémiu, sú pokračovateľmi najmenej 3000-ročného rytmu alchymistov (aj keď s nimi nechcú mať nič spoločné). Mendelejevov sen a Kekulého vízia urobora by sa v starých časoch bezpochyby interpretovali ako božské zjavenie, vzhľadom na ich nesmierny význam. V sekularizovanej spoločnosti sa interpretujú ako „činnosť podvedomia“.

Vyplýva z toho prvý podnet pre religionistiku: svetská aj náboženská tvorivosť majú spoločný koreň. Každá tvorivá inšpirácia, ako čin tvoriaci kultúrne hodnoty – aj v sekularizovanej podobe – je hlboko spätá s náboženským rozmerom človeka.

Má angelológia empirický pôvod?

Nenáhodné rozdelenie inšpirácií (a tým aj géniov) v dejinách je empiricky pozorovateľné a bolo známe už v staroveku. Podľa babylonskej tradície sa sedem bohov – Sin, Nabu, Inanna, Šamaš, Nergal, Marduk, Ninurta – cyklicky striedajú ako duchovia času. Sú to duchovné inteligencie sféry Mesiaca, Merkúra, Venuše, Slnka, Marsu, Jupitera, Saturna a židovsko-kresťanská tradícia ich prevzala v podobe siedmich archanjelov: Gabriel, Rafael, Anael, Michael, Samael, Zachariel, Orifiel. Každý z nich vládne 72 rokov a podfarbuje danú dobu špecifickou kvalitou. Po $7 \times 72 = 504$ rokoch sa vystriedajú všetci siedmi a na rad prichádza opäť ten istý archanjel. Tých istých sedem inteligencií tvorí aj väčší cyklus, pozostávajúci zo $7 \times 354,3 = 2480$ rokov. Ako 354-roční duchovia času sa však striedajú v inom poradí: Orifiel, Anael, Zachariel, Rafael, Samael, Gabriel, Michael. Táto náuka o duchoch času (vrátane presných dátumov vlád jednotlivých archanjelov) sa traduje až do konca stredoveku v spisoch arabských a kresťanských učencov (Abraham ibn Ezra, Peter Abano, Johannes Trithemius).^{5, 6, 7, 8}

³ Jaspers, K.: *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte*. Fischer, Frankfurt, 1959.

⁴ Páleš, E.: *Angelologie dějin. Synchronicitá a periodicitá v dějinách*. Sophia, Bratislava, 2004.

⁵ Abraham ibn Ezra: *Liber rationum*, De gubernatoribus mundi.

⁶ Pietro de Abano: *Conciliator differentiarum philosophorum*. Differentia IX, Propter tertia, Cap.

⁷ Trithemius, J.: *De Septem Secundeis, id est, intelligentiis, sive Spiritibus Orbes post Deum moventibus*. Sponheim, 1508.

Je faktom, že skutočné kultúrne vlny v dejinách sa zhodujú s obdobiami vlád archanjelov a s im tradične pripisovaným symbolickým a ideovým obsahom. Miera, do akej sa navzájom zhodujú, leží ďaleko za hranicami štatisticky mysliteľnej náhody. Napríklad v obdobiach archanjela Rafaela, tradičného patróna lekárstva, skutočne vystúpili do popredia merkúrske kultúry a odohrávali sa rozkvety medicíny. Platí to nezávisle pre čínsku, indickú, arabskú i európsku medicínu. Veľkí matematici celosvetovo korelujú s archanjelom Zacharielom, čiže Jupiterom (a matematika sa chápala ako jupiterský dar). Orifiel, Saturnus udáva rytmus svetového dejepisectva. Vrcholná tvorba v poézii spadá vskutku do období archanjela Anaela – bohyne lásky Inanny-Afrodity. Zoznam všetkých známych vojenských bitiek vykazuje signifikantný rytmus – identický s predpovedaným rytmom Samaela, Marsa – a pravdepodobnosť náhody je menšia než jedna k stovkám miliónov (tento rytmus opísal Meng-c' už vo 4. storočí pr. Kr. a jeho poslednou kulmináciou boli dve svetové vojny).⁹

Porovnaním stredovekej angelológie s kultúrnymi vlnami v dejinách sme venovali samostatnú monografiu o 1000 stranách.¹⁰ Porovnávali sme dostupné údaje o všetkých civilizáciách od doby kamennej až po súčasnosť v čo najširšom spektre kultúrnych odvetví. Štatistická korelácia aspoň na hladine významnosti $\alpha = 0.05$ platí pre tieto odvetvia: maľba, románopis, fyzika, medicína, lingvistika, hudba, poézia, chémia, revolučnosť, filozofia, vojenské konflikty, matematika, geografia, dejepis, astronómia, dráma. Ďalej pre celý rad náboženských kultov a politických ideológií. Popri viac ako 200 exaktných štatistických štúdiách sme kvalitatívne analyzovali veľké množstvo materiálu, ktorý sa ťažko kvantifikuje.

Namiesto opakovania dôkazov tu podčiarkneme len zásadné momenty metodologickej prevahy tejto štúdie v porovnaní s inak bežnou vedeckou praxou.

Po prvé, všetky doterajšie religionistické teórie boli vytvorené iba *ex post*, teda dodatočnou špekuláciou nad religionistickým materiálom minulosti. Žiadna z týchto teórií nepreukázala schopnosť predpovedať vývoj náboženstva na tisícročia vopred. Naša teória (o cyklickom striedaní pravzorov) nevznikla *ex post*, ale bola zverejnená vopred, pred viacerými tisícročiami, skôr ako sa dejiny odohrali. Má teda hodnotu overenej predikcie, nie len dodatočnej špekulácie (Herodotos píše, že aj Egypťania oddávna verili v cyklické striedanie bohov a správne uvádza, že v čase prvého faraóna Meniho vládol boh Slnka).¹¹

Po druhé, religionisti podávajú zväčša len vysvetlenia *ad hoc*, platné pre daný kultúrny jav, čas a miesto. Naša teória si sama sebe ukladá požiadavku univerzálnej platnosti – pre všetky kultúrne javy, vo všetkých časoch a miestach na Zemi. Znamená to splniť oveľa náročnejšie a tvrdsie kritérium porovnateľné s explanačnými teóriami exaktných vied.

Po tretie, v religionistike býva zvykom, že sám autor ilustruje svoju teóriu vybranými príkladmi z dejín náboženstva. Nevyžaduje sa, aby dáta, na ktorých sa hypotéza testuje, boli vybrané nezávisle – odporcami danej teórie alebo odborníkmi, ktorí nie sú oboznámení so znením hypotézy. Nevyžaduje sa ani kvantitatívna analýza úplných dát. Naša teória tieto kritériá splnila. Bola podrobená počítačovej analýze štandardnými metódami matematickej štatistiky na dvoch najúplnejších štúdiách kultúrnej dynamiky od renomovaných svetových odborníkov, ktoré vybrali oponenti.^{12, 13}

Po štvrté, je to prvá teória, ktorá je v zhode s vlastnou sebainterpretáciou skúmaných náboženstiev. Sama je totiž náboženského pôvodu a potvrdzuje realnosť náboženských zjavení presne tak, ako o nich duchovní géniovia po celom svete podávajú správu. Žiadna religionistická teória o pôvode náboženstva doposiaľ nebola v zhode so sebainterpretáciou náboženstiev samotných (tí religionisti, ktorí pripúšťajú zjavenie, nemajú o pôvode náboženstva žiadnu testovateľnú teóriu).

Po piate, v individuálnom živote jednotlivca sa striedajú tie sté pravzory v tom istom poradí ako v dejinách. Z vývojovej psychológie je známe, že pre každý vek je typická iná konfigurácia duševných vlastností a schopností: napríklad obrazné myslenie a napodobňovanie pre predškolský vek; fáza konkrétnych logických operácií v školskom veku; rozvoj citového potenciálu či odpor k autoritám v puberte; sloboda a zodpovednosť individua patrí k črtám dospelosti; konfliktnosť ku kríze stredného veku; syntetická a sociálna inteligencia vrcholí po päťdesiatke; a osobitným znakom staroby je konzervativizmus, dôraz na normy, prehĺbená introverzia atď.¹⁴ Tie isté konfigurácie duševných schopností a vlastností v rovnakom poradí dominujú dejinným obdobiam. Poradie pravzorov v živote jednotlivca explicitne uvádza už Ptolemaios.¹⁵ Znamená to, že naša teória sa overila krížovo v celkom odlišnej oblasti, nezávisle od náboženských a kultúrnych dejín. V religionistike sa takáto transdisciplinárna krížová zhoda (povedzme medzi archeologickou a lingvistickou analýzou) považuje za silný argument.

⁸ Aj Buddha učil, že svet sa vyvíja v 500-ročných cykloch a veľké koleso dharmy sa otočí raz za 2500 rokov. Každých 25. storočí sa objavujú buddhovia (stotožňovaní so Slnkom) – a to v obdobiach kresťanského archanjela Slnka, Michaela.

⁹ Mengzi: *The Works of Mencius*. Preložil James Legge. Dover, New York, 1970. 3B9, 2B13, 7B38.

¹⁰ Páleš, E.: *Angelologie dějin. Synchronicita a periodicitá v dějinách*. Sophia, Bratislava, 2004.

¹¹ Hérodotos: *Dějiny*. Academia, Praha, 2005, s. 149.

¹² Kroeber, A. L.: *Configurations of Culture Growth*. University of California, Berkeley, 1969.

¹³ Sorokin, P. A.: *Social and Cultural Dynamics*. Bedminster, New York, 1962.

¹⁴ Vágnerová M.: *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Portál, Praha, 2000.

¹⁵ Ptolemaios C.: *Tetrabiblos*. Heinemann, London, kap. IV. 10, s. 441-447.

Pri preverovaní nezvyčajnej myšlienky sme tak uplatnili nepomerne prísnejšie kritériá, než aké sa bežne vyžadujú na to, aby teória bola prijatá. Angelológia pravdaže otvára celý rad otázok, sporných detailov a potrebu preniknúť hlbšie do jej obsahu rozumejúcim vcítením ako aj overovať ju s kritickým odstupom. Jedno však môžeme pokladať za isté: Starobylá angelológia nebola len metafyzickou špekuláciou, ani plodom čirej fantázie našich predkov. Pod nánosom vekov obsahuje pravdivé jadro, ktoré je nepopierateľné aj pre súčasnú vedu. Slovo *anjel* má skúsenostný, empirický pôvod.

Tento záver odznel doteraz v siedmich krajinách pred stovkami odborníkov a nenašli sa proti nemu vedecké námietky (i keď osobná viera mnohých sa proti tomu búri). Máme totiž pred sebou fakty, ktoré protirečia dnes vžitej materialistickej paradigme vied. Je čas, aby sa paradigmatický rámec vied rozšíril, a aby sme prestali znásilňovať skutočnosť na Prokrustovu posteľ materialistickej filozofie.

Dôsledky a podnety pre religionistiku

Ak je synchronicita a periodicita duchovných dejín systematický a nenáhodný jav, čo z toho vyplýva? Globálny jav sa nedá vysvetľovať lokálne, na každom mieste a v každom čase inak a inou príčinou. Vznik filozofie a vzostup slnečného kultu v Grécku nepostačí vysvetliť z miestneho diania, pretože filozofia vzniká naraz na viacerých miestach. Nepostačí ho vysvetliť ani z diania v danom čase, lebo ten istý typ filozofie sa vracia pravidelne každých 500 rokov. Nestačí poukazovať na to, že v 6. storočí pr. Kr. v Číne, Indii, Perzii aj Grécku spoločná ideová náplň súvisí s podobnými sociálnymi podmienkami. Záhada sa tým nezmenší, len dostáva novú podobu: prečo sa v pravidelnom rytme nezávisle a súčasne na viacerých miestach na zemi utvárajú rovnaké sociálne podmienky? Roky 600-246 pr. Kr. boli v cyklickom striedaní archanjelov skutočne obdobím Michaela, archanjela Slnka – práve axiálnu epochu sme teda mohli očakávať. Premena sociálnych podmienok je len súčasťou celkovej premeny duchovnej atmosféry.

Povýšenie Inanny za Sargona akkadského v 24. storočí pr. Kr. nestačí vysvetliť ako nástroj politického záujmu kráľa. Treba sa pýtať, prečo sa bohyňa lásky hodí za patrónku politickej kariéry práve v anaelskom období a nie inokedy? Prečo v samaelských obdobiach urobila kariéru tí králi, čo sa odvolávajú na boha vojny; v zacharielských stúpenci jupiterských bohov; v michaelských slnečných; v gabrielských lunárnych? V ďalšom veľkom anaelskom období o 2500 rokov neskôr sa bohyňa lásky opäť ocitli na čele panteónov (či už ako Isis, Šakti alebo Xochiquetzal).

Napríklad Söderblom vykladá vzostup Marduka a Amona v 20. storočí pr. Kr. ako dôsledok mocenského vzostupu Babylonu a Théb (a hovorí tým za naprostú väčšinu svojich kolegov): „*V závislosti od zmenených pomerov národa sa menia aj bohovia. Mnoho bohov odráža dejiny svojho národa už v tom, ako sa menia ich mená: napr. Amon-Re dokladá zjednotenie dvoch pôvodne samostatných božských postáv, ku ktorému došlo v dôsledku rastu autority učených kňazov a ich teológie Slnka a v dôsledku politickej hegemonie Théb, mesta pôvodne bezvýznamného boha Amona. Nadvládne postavenie boha Marduka v babylonskom mýte o stvorení a v iných mýtoch, rovnako ako v umení, súvisí s mocenským postavením mesta Babylonu, ktoré prinieslo založenie Chamurabiho ríše*“.¹⁶

Söderblom ignoruje fakt, že Marduk aj Amon sú jupiterskí bohovia (stotožňovaní s Jupiterom už v antike), že boli povýšení súčasne a práve v zacharielskom období (2017-1663 pr. Kr.) ako aj to, že súčasne s tým dochádza k expanzii Indoeurópanov (a ďalších národov) pod zástavou hromovládneho boha nebies. Najprv sa predsa Marduk stal duchom času a až potom došlo k vzostupu jeho mesta. Vzostup Babylonu je dôsledkom povýšenia Marduka, nie naopak! Treba si priznať, že samotná časová koincidencia medzi vzostupom Marduka a Babylonu nevypovedá nič o tom, čo je čoho príčinou. Kauzalita je možná oboma smermi. Jej začlenenie do synchronného celosvetového rytmu však vylučuje možnosť, že jupiterské kulty sú len vedľajším efektom náhodného vzostupu moci niektorého mesta.

Eliade sa podobne zamýšľala nad mýtmi o striedaní vekov a domnieva sa, že nenávisť k (marsickému kovu) železu a báj o železnom veku „...*má historický podklad. Doba železná sa vyznačovala nepretržitým sledom vojen a masakrov, masovým rozšírením otroctva a takmer všeobecným zbedačovaním*“.¹⁷ Prirodzene, že v marsickom období (1309-955 pr. Kr.) sa stupňovalo násilie a šírili sa železné zbrane. Veď to práve dokazuje pravdivosť a nie nepravdivosť teórie vekov! V každom marsickom veku sa vystupňovalo násilie v celosvetovom meradle. A nebolo to preto, že by existoval nejaký 500-ročný klimatický cyklus sucha a hladu, ktorý by ľuďmi nútil medzi sebou bojovať (žiaden taký cyklus sa nenašiel). V skutočnosti pozorujeme niečo iné: ako ľudia začínajú nadradzovať vôľu nad rozum a cit, ako sa zvyrazňuje cholerickej zložky temperamentu, do estetiky vstupujú ohnivé formy, stupňuje sa sebavedomie, prudkosť, bojovnosť. Je to *duševný zážitok* ako sa v kolektívnom podvedomí ľudstva konšteluje archetyp boha vojny. *Povaha človeka sa mení* a to spôsobuje striedanie vekov. Kauzalita pri tom prúdi zvnútra von, od jemného (zmena cítenia, atmosféry) k hrubému (zmena spoločenských foriem). O tom hovoria legendy, že boh vojny (Sutech, Nergal, Ares, Huitzilopochtli) sa

¹⁶ Söderblom N.: *Natürliche Theologie und allgemeine Religionsgeschichte*, Leipzig, 1913, kap. 6, s. 91-109.

¹⁷ Eliade M.: *Kováři a alchymisté*. Argo, Praha, 2000, s. 51.

v určitých obdobiach zmocňuje vlády nad svetom.¹⁸ Ares je duševná skutočnosť – moc, ktorú prežívame ako pôsobiacu ma naše vnútro nezávisle od našej vôle – a nie len chybné špekulatívne spredmetnenie náhodných historických udalostí.

Ak s nástupom rafaelského obdobia v 9. storočí kňazi v Amerike, Európe a Ázii hovoria o „príchode hada“, musíme z toho pochopiť, že si nevymýšľajú. Je to *introspektívne pozorovanie*. Migračná teória by mohla vysvetliť nanajvýš výskyt podobných symbolov (opereného hada) samých osebe. Nemôže vysvetliť, prečo sa tieto symboly na oddelených miestach na Zemi aktualizujú v rovnakom čase. Nezmyselná je aj predstava, že by k povýšeniu opereného hada a vzostupu Toltékov na hegemónov Strednej Ameriky malo dôjsť kvôli hŕstke mníchov v neznámej vzdialenej kresťanskej Európe, podľa ktorých sa začína vek archanjela Rafaela (jeho symbolom je okridlený had). Keby to boli len účelové výtvary ľudského rozumu, vznikali by v ľubovoľnom čase a nie synchronne (a nemali by ani svoju kultúrotvornú moc).

Synchronicita je jav principiálne odlišný od migrácie kultúrnych prvkov. Nie len preto, že migrácia sa deje spravidla s časovým posunom, čím pádom to už nie je synchronicita. Ale predovšetkým preto, že synchronicita hovorí o súčasnosti *pôvodnej, originálnej* tvorby. Čínski a európski lekári tvorili súčasne, no neodpisovali. Nie len preto, že medzi nimi nie sú doložené kontakty, ale pretože ich výtvary sú obsahovo disjunktné (grécka anatómia, čínska akupunktúra).

Čínska pagoda nie je premenená gotická katedrála, ktorá by doputovala do Ázie, ale vznikla postupným vývojom domácej stúpy. Majú však spoločnú črtu: rytmizáciu stavebných prvkov – a to je tradičná signatúra Rafaela a hlavná estetická idea architektúry rafaelského obdobia všeobecne. Plamienková gotika nevznikla z ihlicovej buddhistickej dagoby, ale plynulým vývojom z ranej gotiky. Predsa však v samaelskom období architektúru na celom svete preniká samaelská signatúra (ostrosť, špicatosť).

Originalita týchto výtvorov svedčí o činnosti génia. Pramenia z ľudského vnútra – a predsa sú súčasťou niečoho nadosobného, čo nezávisí od ľubovôle jednotlivca, ale sa jednotlivcovi v jeho vnútri *zjavuje* ako inšpirácia. To je zážitok *anjela*.

Synchronicita inšpirácií je tiež *fenomén*, ktorým by sa mala zaoberať fenomenológia. Treba tento fenomén nachať tak, ako sa *javí*, ako sa sám vyslovuje a neznásilňovať ho do materialistických vysvetľovacích schém aj za cenu obetovania rozumu a logiky. Fenomenológia je ideál, ktorému žiaľ ani sami zakladatelia fenomenológie nie sú verní. Kdekoľvek aspirujú na explanáciu, sklznú do materialistických vysvetľovacích postupov, pretože žiadne iné vysvetľovacie postupy nepoznajú.

Ockhamova britva si vyžaduje, aby sme dali prednosť jednoliatomu riešeniu, ktoré jednotným princípom vysvetlí celú triedu javov – namiesto nesúrodnej množiny komplikovaných špekulácií *ad hoc*. Ak poukazujeme na kongruenciu kultúrnych foriem s náboženskými predstavami, a chceme používať striedanie kultúr ako dôkaz neexistencie bohov, vyžaduje si to najprv vieru, že striedanie kultúr nie je zapríčinené bohmi, ale niečím iným. Je to *petitio principii*, logická chyba, dôkaz v začarovanom kruhu.

Na základe nami nazhromaždeného empirického materiálu z dejín kultúry navrhujeme nasledovné podnety pre prácu religionistu: Uvedomiť si epistemologické pozadie vlastnej práce. Rozlišovať medzi empirickými údajmi a filozofickými predpokladmi. Nezabudovávať materialistické filozofické predpoklady do religionistických teórií ako samozrejmosť. Neprehliadať javy, ktoré sa do týchto predpokladov nehodia. Zrovnoprávniť materialistickú a idealistickú epistému. Rozvíjať jednu vedľa druhej. Dávať prednosť tej, ktorá je v lepšej zhode so skúsenosťou. Vynechať z vedeckej metodológie Lockeho tézu, že „nič nie je v mysli, čo nebolo predtým v zmysloch“, pretože je to mylný predpoklad v rozpore so skúsenosťou. Nahradiť ju starou scholastickou tézou o „priamom nazeraní ideí rozumom“. Uznať zjavenie, duchovnú inšpiráciu za to, čím je, t.j. za introspektívnu percepciu – nie za halucináciu, sebaklam, fantáziu alebo špekuláciu. Ako každá iná je aj táto skúsenosť intersubjektívne skúmateľná a experimentálne testovateľná – nie len hypotetická a vedecky nepoznateľná.

Ďalej, využiť časový poriadok a štruktúru pravzorov v kolektívnom podvedomí ľudstva ako vysvetľujúci nástroj. Všímať si skutočný tok kauzality, namiesto paušálneho predpokladu, že hmotné štruktúry predchádzajú duchovným (ak napríklad romantický idealizmus o desaťročie predchádza revolučným výbuchom, môžeme toto duchovné hnutie pokladať len za *príčinu*, nie za *dôsledok* revolučných udalostí). Všimnúť si, že *každá* kultúrno-hodnotová forma – aj vo svojej sekularizovanej podobe – je pôvodne kongruentná s nejakou náboženskou formou. Zahrnúť celú svetskú kultúru do zorného poľa religionistiky ako kryptonáboženský jav.

Astronómia pred vynálezom fotografie sa opierala výlučne o osobné výpovede astronómov, ktorí pozorovali na oblohe nejaký úkaz (napríklad prelet meteoru). Ako kritérium pravdivosti mohlo slúžiť len to, že pozorovatelia na rôznych miestach na Zemi nezávisle od seba pozorovali ten istý jav. V prípade pravidelných meteorických rojov aj ich cyklickosť v čase. Napriek tomu, že nemala k dispozícii iné prostriedky, sa astronómia vždy považovala za vedu. Angelológia je duchovná astronómia. Je to veda o introspektívnom pozorovaní úkazov na duchovnej oblohe.¹⁹

¹⁸ Black J., Green A.: *Bohové, démoni a symboly staroveké Mezopotámie*. Volvox Globator, Praha, 1999, s. 139.

¹⁹ Analógia medzi astronómiou a angelológiou je tradičná. Slová *hviezda* a *anjel* sú v biblickom slovníku považované za synonymá a Biblia hovorí o anjeloch ako o hviezdach, lebo anjeli sú považovaní za duchovné inteligencie hviezd (1M 37:9, Ž 148:3, Job 38:7, Iz 24:23). O padlých anjeloch sa hovorí ako o padlých hviezdach (Iz 14:32, Zj 12:4).

Samostatné štúdie k Angelológii

Páleš, E.: *Rytmy v dejinách a starobabylonský kalendár*. Zborník 23. seminára "Človek vo svojom pozemskom a kozmickom prostredí", Úpice, Česká republika, 21.-23. máj 2002.

Páleš E., Mikulecký M.: *Periodický výskyt veľkých lekárov v dejinách starého Grécka, Indie a Číny*. 23. seminár "Človek vo svojom pozemskom a kozmickom prostredí", Úpice, Česká republika, 21.-23. máj 2002.

Páleš E., Mikulecký M.: *500-ročný rytmus v dejinách starogréckeho, rímskeho a čínskeho dejepisectva*. Acta historica posoniensia, Univerzita Komenského, Bratislava, 2004.

Páleš E., Mikulecký M.: *Rytmus v dejinách byzantského dejepisectva*. Acta historica posoniensia, Univerzita Komenského, Bratislava, 2004.

Páleš, E.: *Môže byť idealistická vedecká epistéma úspešnejšia než materialistická?* Acta historica posoniensia, Univerzita Komenského, Bratislava, 2004.

Páleš E., Mikulecký M.: *Periodic Emergence of Great Poets in the History of Arabia & Persia, China and Japan*. Neuroendocrinology letters No. 3 June Vol. 25, 2004, pp. 169-172.

Páleš E., Mikulecký M.: *Periodic Emergence of Great Historians in the History of Ancient Greece, Rome & China*. Comparative Civilizations Review 54, Spring 2006, p. 53-62.

Páleš E., Mikulecký M.: *500-Year Periodicity in the History of Ancient Egypt and China*. www.sophia.sk

Páleš E., Mikulecký M.: *Periodic Emergence of Great Philosophers in the History of Late Antique and Medieval Europe, Byzantium & India*. www.sophia.sk

Páleš E.: *Periodic struggle of materialism & idealism in history. Is medieval angelology yet true?* www.sophia.sk

Páleš E., Mikulecký M.: *Synchronous and periodic emergence of great physicians in the history of ancient Greece, Rome, India & China*. www.sophia.sk

Jablonský P.: *Koncepcia filozofie vedy P. K. Feyerabenda*. Univerzita Komenského, Bratislava, 2003. Dipl. práca.

Is Angelology of Empirical Origin? Study of Religions at the Threshold of a New Dimension

Consequences of a new discovery for the study of religions are being considered. A complex study of indexes of creativity in history and prehistory worldwide has been performed. Statistically significant synchronous and periodic time patterns have been discovered. Similar religious cults, symbols, ideas, art styles and social structures appear synchronously and periodically worldwide. Similar revelations of gods/angels are being reported at the same time independently in far distant places of the world. The time periods and the contents of these revelations correspond to the teaching of antique angelology about seven archangels, who alternate cyclically as spirits of time. This phenomenon can not be explained by any hitherto known theory of origin of religion. This paper suggests that angelology is based on real introspective perceptions, which can be verified intersubjectively.

RNDr. Emil Páleš, CSc., Sophia n.o., P.O.Box 151 810 00 Bratislava 1, sophia@sophia.sk

RNDr. Emil Páleš, CSc. vyštudoval kybernetiku a vyučoval počítačovú lingvistiku na Katedre umelej inteligencie Matematicko-fyzikálnej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. V rokoch 1989-1994 viedol výskumnú úlohu „Počítačový model slovenčiny“ na Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied. Od roku 1994 založil a vedie nadáciu Sophia.

Svojou prácou nadväzuje na sofiológiu Komenského, Solovjova a Štúrovcov – sofiológiu ako úsilie o syntézu troch oblastí poznania (kozmológie, antropológie a teológie) ako aj troch prameňov poznania (zjavenia, rozumu a zmyslovej skúsenosti). Z jeho pôvodného výskumu zásadný význam má objav synchronného a periodického účinkovania pravzorov v dejinách kultúry a v evolúcii prírody.

Religionistická konferencia „Náboženství a věda“, zámek Pardubice 15. - 16. 11. 2005